

Практика Європейського суду з прав людини

ВИТЯГ ІЗ РІШЕННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
ВІД 31 ЛИПНЯ 2012 р.
У СПРАВІ
“ШАПОВАЛОВ ПРОТИ УКРАЇНИ”**

Заявник скаржився на відмову національних судів розглянути його скаргу на дії територіальної виборчої комісії. Він посилався на п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), який передбачає таке: “Кожен має право на <...> розгляд його справи упродовж розумного строку судом, <...>, який вирішить спір щодо його прав та обов’язків цивільного характеру <...>”.

А. Прийнятність

1. Доводи сторін

39. Уряд зазначив, що ст. 6 Конвенції не є застосовною у цій справі, оскільки метою заявника було “встановити юридичну відповідальність третіх осіб”, що не є правом, яке гарантується ст. 6 Конвенції, і справа не стосувалася цивільних прав та обов’язків заявника.

40. Заявник стверджував, що доступ до відповідної інформації охоплюється правом на свободу вираження поглядів, що є “цивільним правом” у розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції.

41. Заявник також зазначив, що якби “реальні” наміри, які спонукають позивача позиватись до відповідача в цивільному суді, мали стосунок до характеру спору, перед судами постало б нездійсненне завдання проведення великомасштабних розслідувань “можливих” намірів, перш ніж допускати цивільні скарги до розгляду. Ба більше, з огляду на обґрунтування в аргументах Уряду будь-який цивільно-правовий спір був би неприйнятним, якби інтереси позивача вийшли за межі суто власних інтересів – наприклад, якби позивач позивався з метою “вимагати справедливості”. Додатково заявник підкреслив, що *restitutio in integrum* була можлива тільки в дуже поодиноких випадках, тоді як у деяких ситуаціях встановлення оскаржуваного порушення, разом із певним матеріальним відшкодуванням, могло стати своєрідним виправленням ситуації. Заяв-

* Рубрика функціонує під егідою Єдиного порталу аналітики судової практики RATIO DECIDENDI.

** Витяг із рішення Європейського суду з прав людини від 31 липня 2012 р. у справі “Шаповалов проти України”, сформований Л. Сидоровою.

ник вважав, що його стверджуваний намір використати рішення судів, у разі успіху, для інших цілей, таких як формування адміністративної та судової практики у сфері доступу до інформації різними правовими засобами, не позбавили спору його “цивільного характеру”.

2. Оцінка Суду

42. Суд повторює, що для застосовності п. 1 ст. 6 Конвенції в його “цивільному” аспекті повинен мати місце спір щодо “права”, про яке можна стверджувати, принаймні на спірних підставах, що воно визнається національним законодавством. Спір має бути справжнім та серйозним. Він може бути пов’язаний не тільки з фактичним існуванням права, а й із обсягом та порядком його реалізації. Крім того, результат розгляду повинен безпосередньо мати вирішальне значення для цивільного права (див. рішення у справі “Фрідлендер проти Франції” (*Frydlander v. France*) заява № 30979/96, п. 27).

43. Суд нагадує, що питання про те, чи є право цивільним у розумінні ст. 6 Конвенції, має вирішуватися з посиланням на основний зміст і наслідки права. Зокрема, Суд у багатьох випадках встановлював, що ст. 6 Конвенції розповсюджується на всі справи, результат яких є вирішальним для приватних прав та обов’язків (див. рішення від 28 червня 1978 р. у справі “Кьоніг проти Німеччини” (<...>), пункти 89–90, Series A, № 27). Отже, для вирішення питання про те, чи стосується справа спору між фізичною особою та органом державної влади, незважаючи на те, чи діяв останній як носій цивільних прав чи як публічної влади, не є вирішальним (див. рішення від 16 липня 1971 р. у справі “Рінгайзен проти Австрії” (*Ringelsen v. Austria*), п. 94, Series A, № 13).

44. На початку своєї практики Комісія зазначила, що формулювання п. 1 ст. 6 Конвенції походить із ранніх проектів тексту п. 1 ст. 14 Пакту Організації Об’єднаних Націй про громадянські та політичні права, і слово “цивільний” не містилось у перших проектах, а з’явилося у процесі вдосконалення. Хоча це спричинило обговорення того, чи може концепція “цивільних прав та обов’язків” у розумінні ст. 6 Конвенції виходити за межі тих прав, які мають приватний характер, у своїй подальшій практиці Суд ніколи не розглядав це питання.

45. У своїй практиці Суд прямо визнав, що більшість прав, гарантованих Конвенцією, включаючи немайнові права, є “цивільними правами” для цілей п. 1 ст. 6 Конвенції.

46. Однак у тих випадках, коли справи стосувалися свободи вираження поглядів та, зокрема, доступу до інформації, Комісія та Суд встановили, що право на повідомлення інформації, яка розглядається у відкритому судовому засіданні, або отримувати копії різних пов’язаних із виборами

документів, організацією виборчих спостерігачів, яка не отримує плати за таку діяльність, не можуть бути визначені як права, які за своєю природою є цивільними для цілей п. 1 ст. 6 Конвенції.

47. Суд також зазначає, що в деяких пов'язаних справах він залишив це питання відкритим (див. рішення від 10 липня 2006 р. у справі “*Sdruzeni Jihoceske Matky* проти Чеської Республіки” (<...>), заява № 19101/03, де організація з охорони навколишнього середовища скаржилася на відсутність доступу до конкретних документів на розташованій неподалік атомній станції).

48. Утім, у справі “Кенеді проти Угорщини”, що стосувалася неможливості у розумний строк домогтися виконання остаточного судового рішення, яким заявнику надавався доступ до архівних документів, Суд зазначив, що національні суди визнали існування права, що лежало в основі доступу, якого прагнув заявник, і що такий доступ був необхідний заявнику як історичу для публікації історичних досліджень, що входило до права заявника на свободу вираження поглядів, гарантованого ст. 10 Конвенції. У зв'язку з цим право на свободу вираження поглядів було визнано як “цивільне право” для цілей п. 1 ст. 6 Конвенції (див. згадане вище рішення у справі “Кенеді проти Угорщини”, пункти 33–34).

49. Суд зазначає, що в цій справі заявник є журналістом і він вимагав запитувану інформацію для виконання професійних обов'язків, тобто для публікації матеріалів, пов'язаних із виборами. Це включало висвітлення ходу президентських виборів, і невиконання цього завдання могло завдати шкоди його діловій репутації та кар'єрі. Отже, спір у національних судах був важливим з огляду на особисті та професійні інтереси заявника. Крім того, його право як учасника інформаційних відносин отримувати необхідні документи визнається відповідно до національного законодавства (див. п. 37). Таким чином, Суд вважає, що право доступу до окремих документів, яке впливає з права заявника на свободу вираження поглядів, є “цивільним правом” для цілей п. 1 ст. 6 Конвенції.

50. Суд зазначає, що ця заява не є явно необґрунтованою у розумінні пп. “а” п. 3 ст. 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

54. У цій справі скарга заявника на відмову надати йому доступ до пов'язаної із виборами інформації не була розглянута по суті, оскільки він нібито подав її за неналежними положеннями Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України).

55. Суд повторює, що визначати питання про те, який правовий акт повинен застосовуватися до справи заявника не є його завданням

(див., *mutatis mutandis*, рішення від 28 лютого 2008 р. у справі “Церква села Сосулівка проти України” (“*Tserkva Sela Sosulivka v. Ukraine*”), заява № 37878/02, п. 51). Однак він зазначає, що національні органи не були одностайними в цьому питанні. Зокрема, тоді як Уряд та суд першої інстанції стверджували, що скарга заявника повинна була бути подана відповідно до глави 30-Б ЦПК України та Закону України “Про вибори Президента України”, апеляційний суд Херсонської області прямо зазначив, що відповідно до Закону України “Про вибори Президента України” журналіст не може подавати такі скарги (див. п. 28).

56. Також є очевидним, що глава 30-Б ЦПК України є *lex specialis* у відношенні до глави 31-А Кодексу, яка встановлює правила розгляду скарг на дії державних органів. Однак перша глава явно виключає журналістів зі списку осіб, які мають право подавати скарги в ході виборів (див. п. 34). Таким чином, за відсутності будь-яких прикладів із національної судової практики, незрозуміло, чи могла скарга заявника бути розглянута відповідно до глави 30-Б, як запропонував Уряд.

57. Проведення у справі заявника було припинено без розгляду справи по суті. На думку Суду, ця ситуація становить відмову в правосудді, що порушило саму сутність права заявника на доступ до суду, гарантованого п. 1 ст. 6 Конвенції. Отже, було порушення цього положення.

63. Суд повторює свої висновки за п. 1 ст. 6 Конвенції про порушення права заявника на доступ до суду та зазначає, що існування самих лише сумнівів щодо шансів на успіх конкретного засобу захисту, який не був очевидно марним, не є причиною для невичерпання національних засобів юридичного захисту (див. рішення від 6 листопада 1980 р. у справі “Ван Оостервік проти Бельгії” (“*Van Oosterwijck v. Belgium*”), п. 37, Series A № 40; рішення від 16 вересня 1996 р. у справі “Акдивар та інші проти Туреччини” (“*Akdivar and Others v. Turkey*”), п. 71, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, та ухвалу щодо прийнятності у справі “Бруско проти Італії” (“*Brusco v. Italy*”), заява № 69789/01, ECHR 2001-IX). Через невизначеність процедури на національному рівні заявнику не можна дорікнути, що він використав той засіб захисту, який виявився найменш успішним. Отже, він не пропустив шестимісячний строк подання скарги до цього Суду.